
اعتیاد و روند ابژه‌سازی معتاد

چهار دهه بعد از انقلاب ۱۳۵۷

نوشته‌ی

مهناز علی‌زاده

www.ketab.ir

سرشناسه: علی‌زاده، مهناز، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدیدآور: اعتیاد و روند ابژه‌سازی معتاد؛ چهار دهه بعد از انقلاب ۱۳۵۷ / نوشته‌ی مهناز علی‌زاده؛
ویراستار نسرين اسدی جعفری.
مشخصات نشر: تهران: نشر آگاه، ۱۴۰۱
مشخصات ظاهری: ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م. ۱۹۰ ص.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۱۶-۴۶۷-۵
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه. ص. [۱۷۹] - ۱۸۹.
موضوع: Drug addiction -- Iran -- History
موضوع: اعتیاد -- ایران -- سیاست دولت
موضوع: Drug addiction -- Iran -- Government policy
موضوع: اعتیاد -- ایران -- جنبه‌های اجتماعی
موضوع: Drug addiction -- Iran -- Social aspects
ردمبندی کنگره: HV۵۸۴۰
ردمبندی دیوبی: ۳۶۲/۲۹۳۰۹۵۵
شماره‌ی کتابشناسی ملی: ۹۰۰۵۹۰۸

www.ketab.ir

مهناز علی‌زاده

اعتیاد و روند ابژه‌سازی معتاد؛ چهار دهه بعد از انقلاب ۱۳۵۷

ویراستار: نسرين اسدی جعفری

چاپ یکم: پاییز ۱۴۰۱، آماده‌سازی و نظارت بر چاپ: دفتر نشر آگاه

لیتوگرافی: طاووس‌رایانه؛ چاپ: منصور؛ صحافی: کیا

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

همه‌ی حقوق چاپ و نشر این کتاب محفوظ است.

انتشارات آگاه

خیابان انقلاب، بین منیری‌جاوید و ۱۲ فروردین، شماره‌ی ۱۳۴۰. تهران ۱۳۱۴۶

تلفن: ۶۶۴۶۰۹۳۲، ۶۶۴۶۷۳۲۳

دفتر نشر آگاه: agaah.pub@gmail.com

فروش اینترنتی: www.agahbookshop.com

قیمت: ۸۶,۰۰۰ تومان

فهرست

- ۹ پیش‌گفتار
- ۱۱ مقدمه
- فصل یکم: قالب‌های معرفتی حقیقت‌اعتیاد
در چهار دهه‌ی نخست بعد از انقلاب اسلامی
- ۳۳ مقدمه
- ۳۴ قالب‌های معرفتی مسلط بر «حقیقت» اعتیاد در دهه‌های پس از انقلاب ۱۳۵۷
- ۳۴ قالب معرفتی نخست: مبتنی بر گفتار انقلابی (۱۳۵۸-۱۳۶۴)
- ۵۳ قالب معرفتی دوم: مبتنی بر گفتار اجتماعی و فرهنگی (۱۳۶۴-۱۳۷۴)
- ۷۱ قالب معرفتی سوم: مبتنی بر گفتار اقتصاد غیردولتی (۱۳۷۴-۱۳۸۱)
- قالب معرفتی چهارم: مبتنی بر خصوصی‌سازی
امر پزشکی و درمان (۱۳۸۱-۱۳۹۴)
- ۸۷ چرخش در گفتمان‌های اعتیاد از طریق شکل‌گیری ان‌جی‌اوهای مردم‌نهاد
- ۹۳ سمن تولد دوباره و تغییر رویکرد آن
- ۹۶ ان‌جی‌اوی کنگره‌ی ۶۰ و انجمن معتادان گمنام در ایران
دنبال‌کردن دیپلماسی بین‌المللی مبارزه با مواد مخدر
از طریق مراکز مردم‌نهاد ترک اعتیاد
- ۱۰۰ آسیب‌شناسی کمپ‌ها در بررسی سیاست‌گذاری‌های
حاکمیت در دهه‌ی چهارم بعد از انقلاب
- ۱۰۲ حقیقت‌اعتیاد و معتاد از نگاه طرفین درگیر در مسئله‌ی اعتیاد
- ۱۰۹

پیش‌گفتار

بررسی تاریخ اعتیاد در ایران نشان می‌دهد که رویکردهای متعدد و متکثری نسبت به آن وجود داشته است. در دوره‌ای اعتیاد جرم انگاشته می‌شد و در دوره‌ای دیگر سویی بیماری بودن آن پررنگ‌تر شد. کتاب حاضر برگرفته از پژوهشی است که تلاش دارد از دریچه‌ای نو و البته جامعه‌شناسانه به اعتیاد به‌مثابه کنش و پدیده‌ای اجتماعی با ابعادی متعدد و متکثر بنگرد، و با رصد گفتارها در برهه‌ای از تاریخ ایران، یعنی دهه‌های اخیر پس از انقلاب ۱۳۵۷، روایتی گفتمانی و انتقادی ارائه دهد. در واقع هدف این کتاب واکاوی گفتمان‌های مسلط بر اعتیاد در این برهه‌ی زمانی و یافتن مکانیسم‌های قدرتی است که به «حقیقت» اعتیاد در هر یک از گفتارهای مسلط شکل داده است و با الگوسازی در نهادهای جامعه‌پذیری موجب تداوم و گسترش آن شده است. به این ترتیب، بررسی روند برساخت ذهن معناد و خانواده تحت تأثیر حقیقت اعتیاد در گفتمان‌های مسلط نیز مدنظر بوده است؛ یعنی چگونگی شکل‌گیری احساسات و اندیشه‌ها در عرصه‌ی اعتیاد از طریق مطالعه‌ی ساختار زبان و تحولات آن با عنایت به شرایط اقتصادی، فرهنگی و تاریخی.

کتاب پیش‌رو در دو فصل و با یک مقدمه تدوین شده است. در مقدمه به بیان مسئله‌ی اعتیاد در جامعه‌ی ایران و هم‌چنین اهداف این مطالعه پرداخته‌ام و پس از آن دربار‌ی رویکرد نظری و روش‌شناسی پژوهش حاضر شرح مختصر و در عین حال کاملی داده‌ام. فصل یکم به قالب‌های معرفتی کاویده‌شده به تفکیک و البته به تفصیل در بازه زمانی مورد مطالعه می‌پردازد. در ادامه به حقیقت اعتیاد و معناد از نگاه طرفین درگیر در مسئله‌ی اعتیاد و از نگاه جامعه و مسئولان می‌پردازم و هم‌چنین مقوله‌ی حقیقت اعتیاد را در برساخت ذهنی معنادان زن و مرد، واکش معنادان زن و مرد و خانواده‌های‌شان نسبت به هم و درنهایت کمپ و شرایط آن را به روایت معنادان زن و مرد بررسی می‌کنم. اما در فصل دوم رابطه‌ی قدرت و اعتیاد و هم‌چنین

فرآیند ابره‌سازی معتاد را در گفتمان‌های کاویده‌شده پس از انقلاب ۱۳۵۷ که به بحثی انتقادی می‌گذارم. در پایان کتاب پیوست‌هایی آمده است که در آن ضمیمه‌ی اسناد قانونی مورد استناد در متن و ضمیمه‌ی آماری وجود دارد.

توجه به بازه زمانی این پژوهش نیز حائز اهمیت است. این مطالعه زمان پس از انقلاب اسلامی ایران یعنی سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۴ را در نظر دارد و بر تحلیل و نقد آنچه در تاریخ اعتیاد ایران در این فاصله‌ی زمانی رخ داده متمرکز است. باید در نظر داشت که رویدادهای مرتبط با مسئله‌ی اعتیاد پس از این دوره‌ی زمانی و در اکنون ما می‌تواند روایت دیگری داشته باشد، هرچند امید است که مطالعه‌ی حاضر دریچه‌ای تازه به روی تحقیقات انتقادی‌ای بگشاید که در حوزه‌ی جامعه‌شناسی اعتیاد ایران انجام خواهد گرفت و سرآغازی برای امتدادیافتن این دست از مطالعات باشد.

لازم می‌دانم از همراهی و حمایت دلسوزانه‌ی دکتر یوسف اباذری در مدت چندساله‌ی انجام این پژوهش نهایت سپاسگزاری را داشته باشم. نوشتن هر خط از این کتاب فرصتی فراهم آورد تا از این استاد بزرگ نکته‌ای ارزنده بیاموزم. دریچه‌ای نو نه تنها به مقله‌ی اعتیاد، بلکه به زیستن و جامعه به رویم گشوده شود؛ نویسنده‌ی اصلی این اثر را کسی جز او نمی‌دانم. هم چنین خود را سپاسگزار زحمات و حمایت‌های بی‌دریغ دکتر فرح ترکمان می‌دانم که با نگاهی ساختارمند و ذهنی منظم و منسجم در روند پژوهش، مانند کلاس‌های درسش، همواره یاری‌ام داد و لحظه‌ای از یادآوری بدفهمی‌های احتمالی‌ام غافل نشد. از دکتر محمد روزخوش که زمان گرانبهائش را صرف بازبینی تحقیقاتم کرد و با ذکر نکاتی کلیدی در اصلاح و بازنویسی آن کمک نمود نهایت سپاس را دارم. از دکتر عبدالحسین کلاتری، که با رهنمودهای ارزنده همراهی‌ام کرد، از آقایان دکتر حسن محدثی، دکتر میرظاهر موسوی و دکتر حبیب آقابخشی، که با نگاهی نقادانه نکاتی سودمند را متذکر شدند، از دکتر علیرضا کرمانی بابت خواندن این متن و ذکر نکاتی ارزنده، از دکتر سعید مدنی قهفرخی به خاطر کتاب *اعتیاد در ایران*، که ذهنم را به چالش کشید و از حسن جشنوند که همواره راه ورودم را به میدان پژوهش تسهیل کرد نیز متشکرم.

در پایان امیدوارم این کتاب بتواند به پیشرفت جامعه‌شناسی انتقادی اعتیاد در جامعه‌ی ایران کمکی هرچند ناچیز کند.

مهناز علی‌زاده

پاییز ۱۴۰۱